

ILUMINISMUL

Autor: Iulia-Doina STRATULESCU

conducător științific – Carolina CHEIANU-TUDOS

Universitatea Tehnică a Moldovei

Rezumat : *După ce în Anglia, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, filosofia luminilor a inspirat înfăptuirea acelei revoluții pașnice care va așeza societatea pe calea unei evoluții constituționale, ea trece pe continent pentru a alimenta mișcările revoluționare de aici. Dacă în secolul al XVII-lea Anglia venea pe continent ca să învețe de la francezi, în secolul următor situația se schimbă. După apariția celor două lucrări ale lui Voltaire: „Scrisori engleze” și “Elemente ale filosofiei lui Newton”, atenția continentului, și a francezilor în special, se fixează asupra Angliei. Soarta raționalismului francez a fost decisă în cadrul iluminismului, de influența empirismului englez.*

Cuvinte cheie : *iluminism, empirism, rațiune, lege, spirit, morav, maniere, libertate, tiranie, vanitate, despot, mândrie.*

Gândirea filosofică a iluminismului francez din secolul al XVIII-lea este săracă din punctul de vedere al originalității ideilor: fondul principal de idei este extras din empirismul englez, dar meritul iluminismului francez este acela de a se fi priceput să prelucreze și să sporească acest capital intelectual. Spiritul englez dominat de tendințe mai conservatoare, nu s-a rupt niciodată de tradiții. În schimb, în ciuda influențelor exercitate asupra ei Franța rămâne patria lui R. Descartes, împărtășind cu fidelitate cultul rațiunii. Această rațiune va fi aplicată în toate și la toate, domeniul de manifestare fiind considerat natura și umanitatea. Se formează un triplet conceptual : rațiune - natură – societate, în afara căruia gândirea franceză a secolului al XVIII-lea nu poate fi înțeleasă. Prin francezi, cultura modern burgheză devine o putere socială, un motor spiritual, o afirmare a colectivității omenești libere și întreprinzătoare. Este cert că fără francezi filosofia iluminismului englez nu ar fi dobândit o valoare universal europeană. Ideile revoluționare ce au schimbat mentalitatea continentală, deși englezii la origine, poartă amprenta spiritului francez. De aceea, în felul acesta, Franța devine călăuză spiritului european modern. Limba franceză ajunge o limbă internațională, un eficient instrument de propagandă.

Reprezentanți ai iluminismului: Charles de Secondat Montesquieu(1689-1755) , Voltaire –numele său adevărat Francois Marie Arouet scriitor enciclopedic, cu o activitate universală, poet, prozator, dramaturg, istoric, avocat în slujba cauzelor drepte, Claude Adrien Helvetius (1715-1771) , Denis Diderot (1713-1784), “Sufletul Enciclopediei, Jean d'Alembert (1717-1783), coleg de redacție al lui Diderot în elaborarea Enciclopediei, este acela în care trebuie să-l recunoaștem pe primul reprezentant al pozitivismului francez, Jean Jacques Rousseau (1712-1778).

În continuare îmi propun să mă opresc la Montesquieu lucrarea „Despre spiritul legilor”. În această carte el dă o definiție a legilor. Există 2 tipuri de legi: naturale și sociale. Legile sunt definite de el ca niște raporturi necesare ce provin din însăși natura lucrurilor și deci toate fenomenele au legile sale. Dumnezeu, natura, omul, au legile sale specifice. Pe parcurs concretizează noțiunea de lege: „Legea este rațiunea umană în măsura în care ea guvernează toate popoarele pământului , iar legile politice și civile trebuie să fie cazuri particulare de aplicare a acestei rațiuni umane”. Legile sunt raportul dintre Dumnezeu și diferite ființe precum și raporturile reciproce dintre diferite ființe. Montesquieu consideră că legile naturale sunt create de rațiunea divină, iar legile societății sunt create de rațiunea umană, de aceea legile divine sunt perfecte, iar cele ale societății sunt imperfecte.

Pentru ca în societate să fie elaborate niște legi adecvate fenomenelor sociale , trebuie ca legile să nu depindă

de voința legislatorului. Pentru ca legislatorul să elaboreze legi înțelepte, trebuie să ia în considerație următoarele condiții:

1 Natura statului, clima, solul , bogățiile naturale;

2 Mărimea teritoriului țării sale;

3 Sistemul de stat cu care s-a obișnuit poporul;

4 Religia, obiceiurile, tradițiile , moravurile, modul de trai al poporului său.

Oamenii sunt, conduși de mai multe lucruri: clima, religia, legile, maximele guvernământului, pildele trecutului (adică tradițiile), moravurile, manierele. Ca rezultat al tuturor acestora se formează un spirit numit spiritul general al unui popor. Cu cât acționează mai puternic la un popor una din aceste cauze cu atât slăbește mai mult influența celorlalte. Spre exemplu "natura și clima influențează în mod exclusiv pe sălbatici, maximele guvernământului și vechile moravuri erau precumpănitoare la Roma", de asemenea și poporul nostru este influențat de climă, de guvernarea acestei țări, de religie și de vechile tradiții ce-au fost transmise de la strămoșii noștri. Ideea modificării spiritului general al unui popor este total respinsă de către autor. El ia exemplul poporului francez pe care îl considera: "un popor cu firea sociabilă, cu inima deschisă, având bucuria de a trăi, gust, ușurința în a împărtăși gândurile; un popor vioi, agreabil, vesel, uneori nesocotit, adesea nereținut, având curaj, generozitate, sinceritate și o anumită ascuțime a simțului onorii" deci nu ar fi un lucru rău ca prin legi tiranice să se limiteze virtuțile unui asemenea popor? Să se îngreădească de exemplu libertatea femeilor, prin legi de limitare a luxului și îndreptare a moravurilor, pierzând astfel farmecul și spiritul națiunii și acea politețe care atrage și pe străini? Accentul este pus după cum am văzut pe ideea că fiecare popor trebuie lăsat precum natura l-a înzestrat deoarece ea pe de o parte i-a dat virtuți dar pe de altă parte l-a făcut să greșescă în mai tot ce face. Ca o comparație între Franța și Anglia, Montesquieu arată că moravurile din țara sa lasă de dorit, pe când cele din Anglia sunt un pic mai bune deoarece acolo bărbații sunt implicați toți în politică iar femeile neavând acces la viața politică și nici la cercurile bărbaților sunt din fire mai sfioase, pe când bărbații au o mare libertate. Cele două sexe afirmă autorul "parcă ar fi mai degrabă confederații decât concetățeni". Aceasta se explică prin natura climei, prin firea poporului care este una neastâmpărată, iar datorită participării generale la guvernare oamenii ar discuta atât de mult despre cursul evenimentelor, care într-o țară unde domnește libertatea este foarte greu de anticipat, aproape tot timpul lor liber fiind ocupat de aceasta.

Ca o concluzie a prezentării legilor, moravurilor și manierelor Angliei, Montesquieu afirma că aceștia au tot dreptul să fie mândri din fire pentru că mândria este o trăsătură a popoarelor libere, deși în relațiile cu străinii, englezii sunt și timizi, având astfel un caracter combinat ce le dă posibilitatea să observe atât caracterele ridicole ale oamenilor, specific vieții de societate, cât și viciile, specific vieții retrase. Scriitorii și poeții oricărui popor arată firea și apucăturile acestuia, ei filtrând și arătând prin arta lor toate barierele unui regim autoritar, toate viciile unuia despotice, toate luptele interne și dezbinările dintr-unul liber, încât numai ei se pot numi liberi cu adevărat, ceilalți "fiecare devine tot atât de rob al prejudecăților fracțiunii sale pe cât de rob ar fi față de un despot".

Bibliografie:

1. Charles Secondat de Montesquieu, „*Despre legi din punctul de vedere al raporturilor lor cu principiile care alcătuiesc spiritul general, moravurile și manierele unui popor*”, Editura Științifică, 1940.
2. *Dicționar Enciclopedic*, vol. IV, Editura Enciclopedică București 2001.
3. ” Charles Secondat de Montesquieu, „*Despre spiritul legilor*” Editura Ars, Docendi, București- 2002.